

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 08.10.2019, sp. zn. 27 Cdo 2674/2018, ECLI:CZ:NS:2019:27.CDO.2674.2018.1

Číslo: 65/2020

Právní věta: Při posuzování, zda je určitý právní úkon učiněný osobou s duševní poruchou neplatný, je nutné vzít v úvahu všechny okolnosti případu tak, aby se případný závěr o neplatnosti právního úkonu nedostal do rozporu s účelem ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák. (tj. aby nevedl k poškození osoby s duševní poruchou, jejíž ochraně má uvedené ustanovení sloužit), a současně aby nevedl k nepřiměřenému zásahu do práv třetích osob nabytých v dobré víře.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 08.10.2019

Spisová značka: 27 Cdo 2674/2018

Číslo rozhodnutí: 65

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Družstvo, Neplatnost právního úkonu, Vady řízení, Vydržení, Způsobilost k právním úkonům

Předpisy: § 38 odst. 2 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 23. 5. 2016, č. j. 37 Cm 58/2012-153, ve znění usnesení ze dne 26. 5. 2017, č. j. 37 Cm 58/2012-178, zamítl „žalobu“ o určení, že navrhovatel je členem Stavebního bytového družstva Ž. (dále jen „družstvo“) a jediným nájemcem družstevního bytu č. 2, o velikosti 1+1, na adrese XY (dále jen „předmětný byt“) [výrok I.], a rozhodl o nákladech řízení a znalečném (výroky II. až IV.).

2. Jde přitom již o druhé rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci, když (vyhovující) rozsudek ze dne 15. 5. 2013, č. j. 37 Cm 58/2012-48, Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 4. 6. 2014, č. j. 14 Cmo 456/2013-70, zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

3. Soud prvního stupně vyšel z toho, že:

[1] Manželé F. (jako převodci) a navrhovatel (jako nabyvatel) uzavřeli dne 3. 6. 2003 dohodu o převodu členských práv a povinností v družstvu (dále též jen „první dohoda“); úplatu za členský podíl ve výši 370 000 Kč uhradila za navrhovatele jeho babička M. M.

[2] Družstvo nájemní smlouvou ze dne 18. 6. 2003 přenechalo navrhovateli k užívání (na dobu

neurčitou) předmětný byt.

[3] Navrhovatel (jako převodce) a V. J. (dále jen „V. J.“) jako nabyvatel uzavřeli dne 22. 10. 2008 dohodu o převodu členských práv a povinností v družstvu (dále též jen „druhá dohoda“).

[4] Družstvo nájemní smlouvou ze dne 26. 11. 2008 přenechalo V. J. do užívání (na dobu neurčitou) předmětný byt, s účinností od 1. 12. 2008.

[5] Představenstvo družstva schválilo dne 25. 11. 2008 žádost V. J. k přenechání předmětného bytu do podnájmu navrhovateli na dobu určitou, a to od 1. 12. 2008 do 30. 11. 2011.

[6] Rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 21. 11. 2011, č. j. 0 Nc 719/2011-32, byl navrhovatel omezen ve způsobilosti k právním úkonům tak, že není způsobilý nakládat s majetkem, jehož hodnota přesahuje 10 000 Kč, neboť navrhovatel trpí duševní poruchou trvalého rázu (lehkou mentální retardací). Tentýž soud usnesením ze dne 9. 2. 2012, č. j. 4 P 15/2012-39, navrhovateli ustanovil jako opatrovnici jeho matku M. N.

[7] Podle znaleckého posudku vypracovaného MUDr. F. D. navrhovatel trpí duševní poruchou – defektem intelektu v pásmu lehké mentální retardace. Porucha je trvalého rázu bez možnosti zlepšení. Navrhovatel je osobnost infantilní, nezralá, se zvýšenou sugestibilitou, která není schopna samostatně řešit složitější životní situace a řádně hospodařit se svým majetkem.

[8] Ze znaleckého posudku vypracovaného MUDr. T. F. se podává, že navrhovatel trpí genetickým onemocněním, tzv. Downovým syndromem. U navrhovatele se projevuje lehká mentální retardace trvalého rázu, která vznikla v útlém dětství. Schopnost plnohodnotně vnímat obsah a důsledky svého projevu vůle byla v době uzavření obou dohod o převodu členských práv a povinností (3. 6. 2003 a 22. 10. 2008) podstatně snížena.

4. Na takto ustaveném základu soud prvního stupně uzavřel, že dohody ze dne 3. 6. 2003 a 22. 10. 2008 jsou absolutně neplatnými právními úkony podle § 38 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“), neboť navrhovatel jednal v duševní poruše a nebyl schopen si uvědomit dosah, resp. následky svého počínání. Navrhovatelova duševní porucha vylučuje dispozice s majetkem značné hodnoty (např. družstevní podíl), neboť takové úkony výrazně převyšují jeho mentální schopnosti. Jeho způsobilost právně jednat „není zcela vymizelá, ale je výrazně omezená“; z těchto důvodů soud prvního stupně návrh zamítl.

5. Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným usnesením k odvolání navrhovatele rozsudek soudu prvního stupně změnil ve výroku I. tak, že určil, že navrhovatel je členem družstva s právem k nájmu předmětného bytu (první výrok), a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (druhý až čtvrtý výrok).

6. Odvolací soud přisvědčil závěru soudu prvního stupně, podle něhož obě dohody o převodu členských práv a povinností v družstvu jsou neplatnými právními úkony podle § 38 odst. 2 obč. zák. pro duševní poruchu navrhovatele.

7. Nicméně podle odvolacího soudu se soud prvního stupně opomněl zabývat tím, zda navrhovatel nemohl členský podíl v družstvu vydržet za analogické aplikace § 134 obč. zák., „ačkoliv tvrzení navrhovatele k posouzení této otázky směřují“. Podmínkou vydržení je oprávněná držba podle § 130 obč. zák. a uplynutí stanovené doby, po kterou má držitel věc v nepřetržité držbě. Odvolací soud – cituje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. [29 Odo 1378/2006](#) – zdůraznil, že aby mohlo dojít k vydržení členského podílu, musí se držitel chopit všech práv a povinností spojených s členstvím v družstvu.

8. Navrhovatel byl po celou dobu v dobré víře, že je řádným členem družstva se všemi právy a povinnostmi s tím souvisejícími, včetně práva nájmu k předmětnému bytu. Cenu za převod uhradila navrhovatelova babička, družstvo s navrhovatelem jednalo jako se členem. Ostatně pochybnosti o tom, že navrhovatel se platně stal členem družstva na základě dohody ze dne 18. 6. 2003, neměl ani

V. J., uzavřel-li s ním dne 22. 10. 2008 dohodu o převodu členských práv a povinností.

9. S ohledem na všechny okolnosti proto odvolací soud uzavřel, že navrhovatel členská práva a povinnosti (členský podíl) držel v dobré víře déle než tři roky, že je členem družstva a vykonával všechna práva a povinnosti člena družstva; členská práva a povinnosti (členský podíl) tudíž vydržel.

10. Jde-li o druhou dohodu, odvolací soud zdůraznil, že její uzavření nebylo ku prospěchu navrhovatele, neboť se jí zbavil značné majetkové hodnoty, přitom nebylo tvrzeno ani prokázáno, že by se navrhovateli dostalo adekvátní majetkové hodnoty v podobě finančních prostředků. Účastník V. J. je bratrancem navrhovatele, o duševní poruše navrhovatele proto musel vědět. Navíc tato duševní porucha byla pro navrhovatele rozpoznatelná; Downův syndrom se projevuje řadou typických příznaků, které jsou obecně známy. V. J. tudíž nemohl být v dobré víře, že se stal členem družstva, a nemohl tak družstevní podíl vydržet.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

11. Proti usnesení odvolacího soudu podal V. J. dovolání, které považuje za přípustné podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) k řešení otázky „vydržení osobou mentálně retardovanou“, v judikatuře Nejvyššího soudu dosud neřešené.

12. Dovolatel zdůrazňuje, že schopnost navrhovatele právně jednat byla vždy podstatně snížena. Táže se proto, zda mohl „za situace, kdy v bytě bydlel s babičkou, která nejenom koupi bytu financovala, ale zejména se o něho starala a vyřizovala za něho veškeré úkony spojené s užíváním bytu včetně placení, skutečně členská práva vydržet“.

13. Dále dovolatel namítá, že odvolací soud rozhodl jinak než soud prvního stupně, aniž by dovolatele seznámil se svým odlišným právním názorem a dal mu možnost se k němu vyjádřit. Rozhodl tak „neočekávaně, bez jakýchkoliv důkazů ohledně vydržení“, čímž se odchýlil např. od rozsudků Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. [22 Cdo 373/2009](#), a ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. [22 Cdo 308/2017](#) (jenž byl uveřejněn pod číslem 100/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

14. Proto dovolatel navrhuje, aby Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

15. Dovolání je přípustné k řešení otázky nabytí členského podílu v družstvu osobou stíženou duševní poruchou, Nejvyšším soudem doposud neřešené.

IV.

Důvodnost dovolání

16. S ohledem na skutkové okolnosti projednávané věci je pro její posouzení rozhodný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (srov. § 3028 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku).

17. Podle § 38 obč. zák. je neplatný právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům (odst. 1). Rovněž je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou (odst. 2).

18. Smyslem a účelem právní úpravy neplatnosti právních úkonů učiněných osobou jednající v duševní poruše je ochrana osoby s duševním postižením. Jejím cílem je (mimo jiné) umožnit osobám s

poškozením reálně požívat svých práv, včetně práva na ochranu majetku (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. [I. ÚS 173/13](#)).

19. Současně je nezbytné vzít v potaz ústavně chráněný princip právní jistoty a ochranu nabytých práv v dobré víře. Neplatnost právního úkonu pro duševní poruchu, i když působí od samého počátku, je totiž fakticky nalézána až v následném soudním řízení retroaktivně. Jde tedy o citelný zásah do právní jistoty všech osob, kterých se dané právní jednání týká. Tento zájem na právní jistotě je nutno chránit zejména u třetích osob, které mohly nabýt práva z jednání plně svéprávné osoby v dobré víře, že dané právní jednání je platné (srov. výše citovaný nálezy Ústavního soudu sp. zn. [I. ÚS 173/13](#)).

20. Při posuzování, zda je určitý právní úkon učiněný osobou s duševní poruchou neplatný, je tudíž nutné vzít v úvahu všechny okolnosti případu tak, aby se případný závěr o neplatnosti právního úkonu nedostal do rozporu s účelem ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák. (tj. aby nevedl k poškození osoby s duševní poruchou, jejíž ochraně má uvedené ustanovení sloužit), a současně aby nevedl k nepřiměřenému zásahu do práv třetích osob nabytých v dobré víře.

21. Jde-li o první dohodu, nelze přehlížet, že jejím uzavřením získal navrhovatel členský podíl v družstvu, jehož součástí je i právo nájmu předmětného bytu, při uzavírání smlouvy zjevně navrhovateli asistovala jeho babička, která taktéž uhradila sjednanou cenu za převod členského podílu a následně – jak uvádí i sám dovolatel – se o záležitosti spojené s členstvím v družstvu a užíváním předmětného bytu starala. Navrhovatel uzavřením této dohody zajistil své bytové potřeby, aniž by na sebe převzal nepřiměřené závazky.

22. Z napadeného rozhodnutí se současně podává, že jak převodci (manželé F.), tak družstvo (a ostatně i dovolatel) vycházeli z toho, že první dohoda je platným právním úkonem.

23. Dovožovat neplatnost první dohody podle § 38 odst. 2 obč. zák. by tudíž odporovalo smyslu a účelu tohoto ustanovení. Takový závěr by ve svém důsledku vedl k poškození navrhovatele jakožto osoby, jejíž ochraně má citované ustanovení sloužit. První dohoda je tudíž platným právním úkonem a navrhovatel se na jejím základě stal členem družstva a nájemcem předmětného bytu.

24. S ohledem na řečené pak pozbývá na významu otázka, zda navrhovatel jakožto osoba s duševní poruchou mohl členský podíl vydržet, stejně jako otázka případné dovolatelem namítané vady řízení (i kdyby jí řízení bylo stiženo, neměla by vliv na výsledek řízení).

25. Zbývá dodat, že závěr odvolacího soudu o neplatnosti druhé dohody (jenž ostatně dovolatel ani nenapadá) je – s ohledem na zjištěné okolnosti jejího uzavření a výše podaný výklad § 38 odst. 2 obč. zák. – správný. To platí i pro závěr o absenci dobré víry dovolatele (jemuž byla duševní porucha navrhovatele známa – srov. i podání dovolatele ze dne 19. 9. 2016 na č. l. 196 p. v. spisu), že na základě druhé dohody nabyl členský podíl a stal se členem družstva (srov. § 130 odst. 1 a § 134 odst. 1 obč. zák.).

26. Napadené rozhodnutí je tudíž co výsledku správné. Nejvyšší soud, který neshledal ani vady řízení, k nimž u přípustného dovolání přihlíží v souladu s § 242 odst. 3 o. s. ř., proto dovolání V. J. zamítl podle § 243d písm. a) o. s. ř.